

КУКЕРИ

Йоанна Димитрова, Радина Стоянова

ДГ „Светлина“ – Стара Загора

Резюме. Народните обичаи и празници в бита на нашия народ са неотменна част от неговата култура и предават историческия му опит на поколенията. Те носят своята символика, която кара човек от дете да бъде носител и продължител на народните традиции, да прибавя нови образи за обогатяване на народното изкуство.

Участието на децата в кукерските игри е едно неповторимо изживяване. Децата овладяват знания и умения, свързани със съдържанието и смисъла на кукерския обичай – за актьорско майсторство, общуване и социални контакти, за спазване на правила и поемане на отговорности при изпълнение на ритуала. Създават се трайни предпоставки за развитие на художествените им способности, на пресъздаващото и творческо въображение, на художествената им интуиция и всестранната им ориентация в света на прекрасното. Допринася също и за обогатяване на творческото им виждане и за осмисляне на народното приложно изкуство на народните обичаи и традиции.

Keywords: festivity; kuker; folk custom

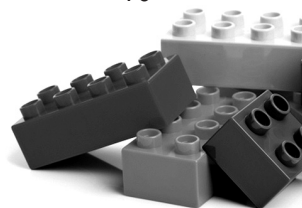
Кукерството е един от символите на България. Ритуалът датира още от езическото минало на държавата ни и по произход е свързан с дионисиадите – тържествени процесии в древна Гърция в чест на бог Дионисий.

Кукерите играят през февруари или началото на март, на ранна пролет, обикновено на Сирница. В Източна Тракия, Добруджа, Средногорието, Родопите Кукеровден е на Сирна неделя или на следващия ден – понеделник, който е първият понеделник на Великите пости и се смята за чист. През този ден старите българи гонели кучетата и не ядели чесън, за да не ги хваща бяс.

Кукерите са български карнавални фигури. Наименованието „кукер“ произлиза от думата „кук“ (кукла). В различните краища на България ги наричат още бабугери, станчинари, джамалари.

Костюмите на кукерите се определят от ролята им в ритуала. Някои се обличат в съответните за региона носии – мъжки или женски.

За най-старинни кукерски маски се смятат тези, представляващи овен, козел и бик. Изработват се от плат или кожи, с оформена уста, очи, нос от дръжка на тиква – катуна. По маските висят тиквени семки, червени чушки, обелени мамули, пуканки. Пришиват им се естествени глави на орел, петел



и други птици и много пера. В някои краища на България кукерите си слагат кюлаф. Кюлафът е платнен конус с дупки за очите, устата и носа. По него висят разноцветни мъниста и пискюли.

Въздействието на страшните маски се подсилва от силния шум на чановите. Медни или тучени (бронзови ляти), тези звънци се носят на кръста, окачени на кожен колан. Тежат около 20 – 50 кг. Най-големият чан е 50 кг. Звънците по поясите пропъждат болести и лошотии, да не спохождат хората.

Всеки детайл в облеклото на кукерите е важен. Черните и белите панталони символизират доброто и злото; червените кърпи около врата – кръвта и здравето. Колкото повече пискюли по дрехата на кукера – толкова по-плодородна ще е годината.

Кукерите са обикновено мъже, но напоследък и жени и деца участват в кукерското шествие и избират свой водач – „цар“. Той е обикновено женен мъж с първо мъжко дете или е баща на близнаци.

Другите важни фигури са „булка“ и „младоженец“ (в някои краища се наричат „баба“ и „дядо“). Техните роли също се изпълняват от мъже, облечени в мъжка и женска носия.

Другите участници са пазачи, плюфкач, харачари – събирачи на данък, и кукери. В групата на кукерите има звънари, които носят страшни маски с волски рога и свински зъби и танцувайки, плашат с хлопатарите и звънците си злите сили. Деведжиите пък са облечени в кожуси с козината навън. „Въоръжението“ на кукерите най-често е дървена сабя (клюнк в Североизточна България и в Средногорието).

Обредите, които извършват кукерите, са тясно свързани с трудовата дейност на хората и тяхната надежда за богата реколта от ниви и градини. Клатушкането на главния кукер символизира натежалите от тежко зърно класове на житата. Падането на земята означава тежка жътва през годината. Боричкането и търкалянето носело здраве и успех. Кукерите влизат във всеки дом, където играят обредни танци за здраве и берекет. Изключение правят само домовете на родилките и тези, в които скоро е починал човек.

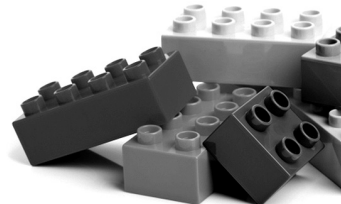
Днес кукерските игри се съчетават с кукерското шествие и представляват единен карнавален празник за гонене на злите духове и сили чрез маските и с огън. Кукерите са ритуалните фигури, наподобяващи демони, а паленето и прескачането на огньовете е част от техните ритуали.

Основните обредни моменти са следните.

1. Обхождане на всички домове. Кукерите влизат във всеки дом и изпълняват различни битови и комични сцени. Пожелава се здраве, плодородие и благополучие. Стопаните ги даряват с брашно, боб, яйца, пари.

2. Шествие.

3. Събиране на селския мегдан и танци. Танцът на кукерите има своя специфика: клатушкането на главния кукер символизира натежалите от зърно



класове; падането на земята – тежка жътва през годината; боричкането и търкалянето – здраве и трудова сполука. Танците на кукерите са различни. Стъпката е като при право хоро – в такт две четвърти. Белогашите пък се носят като във валс – в размер три четвърти. От разликата в стъпките се получава и различие в музиката, която издават звънците им.

4. Важен момент е обредното заораване и засяване. Централна фигура в този обреден момент е „царят“. Той хапва от специална трапеза три залька, отпива три глътки вино и нарича групата танцуващи и околните – за здраве и берекет. След това играе. Движенията на „царя“ имат конкретен смисъл.

Един от кукерите носи рало. Впряга двама от другарите си и символично заорава. Друг носи крина жито и разпръсква зърното, сякаш сее нива. Царят изорава три бразди в кръг и благославя: „Колкото е пълна крината, тъй да е сита годината. Колкото са в гората листата, толкова да са по къщята децата“.

Кукерите символично „убиват царя“ с кросно, след което той възкръсва. И започва бурно веселие... Танците на кукерите плашат лошите сили, пропъждат студа и правят място на пролетта. Образуват ли кръг, кукерите показват кръговрата на живота. Завъртят ли се във форма на сърце, любовта и приятелството ще възтържествуват.

Звукът на хлопките е знак, че е време хората да тръгнат по нивите. Кукерското шествие е истинско народно празненство, пълно със свежест и хумор. На смеха хората приписват особена магическа сила и се стремят да въздействат с нея на животинския и растителния свят.

И днес кукери бродят из цялата страна, в над 70 села и градове, в които се е запазила тази старовремска традиция – от Широка лъка, Смолянско, до Добруджа и Врачанско и от Разлог до Странджа.

Детската кукерска група при ДГ „Светлина“ е единствена в страната детска група, която пресъздава кукерския обичай „Джамал“. Персонажите в групата са:

1. мистично животно „джамал“ (камила), движено от две деца, и водач (камилар/джамалар);

2. булка, младоженец, поп, кукери, мечкадар и мечка.

Обичаят „Джамал“ има езически произход и представлява ритуално прогонване на болестите, лошотията и зимата. Подготовката за провеждането на този празник започва още в началото на декември – приготвят се маскарадните облекла, маски, чанове, саби и други необходими атрибути. В групата участват 15 – 16 деца и 5 ръководители.

Тази година на 16 февруари обичаят Сирни заговезни (Прошка, Поклади, Сирница, Масленица) в цялото му богатство бе отбелязан от деца и преподаватели в детската градина. Тържеството в двора на градината бе наречено „Огънят – пречистващият живец“. Всички прескачаха за здраве огън, люляха се на люлка, момичетата търсиха в брашното пръстен, че която го открие –



първа ще се задоми, още правиха „хамкане“ с халва и накрая всички извиха голямо хоро.

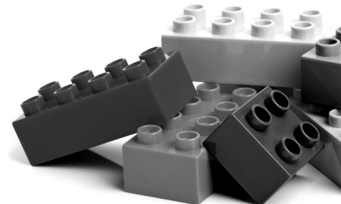
Вече трета поредна година малките кукери на Детска градина „Светлина“ участват в програмата на Фестивала на маскарадните игри в Стара Загора със своя оригинална програма, подготвена от преподавателите Радина Стоянова и Станимира Тодорова. В тържеството на 16 февруари участваха и 6 студенти от Педагогическия факултет на Тракийския университет, които сутринта проведоха своя държавен изпит в градината и получиха отлични оценки.

Два дни по-късно, на 18 февруари, за 20-и пореден път в Стара Загора се проведе Фестивалът на маскарадните игри. По традиция детската група кукери на ДГ „Светлина“ открива Фестивала. Групата ни участва в дефилето на всички кукери по бул. „Цар Симеон Велики“ преди началото на фестивалната програма.

Джамалът води групата. След него вървят младоженецът с булката, попът, мечкадаринът, свирещ на гъдулка с мечката, каруцата и кукерите със саби и чанове на кръста.

Джамалът символично умира, а кукерите с ритуален танц и магични действия „съдействат“ за неговото възкръсване, което показва кръговрата на живота – смърт и раждане. Попът ръси за здраве. Кукерите наричат: „Да потъне вдън земя Злото! Да царува и цъфти Доброто!“. Всички, весели и щастливи, се хващат на хорото.

Чрез контакта и претворяването на народните обичаи децата визуално възприемат и изграждат у себе си основните компоненти на българската идентичност.



Маските, изработени от децата, създават любов към родното и повишават интереса им към красотата на родните багри и форми. В процеса на създаване на маските, костюмите и пособията на кукерите активно се въвличат и родителите, които споделят, че за тях е гордост детето им да участва в празник за възхвала на народните ни традиции.

По своята същност народните празници и обичаи се явяват едно уникално, възпитателно и образователно средство. Със своя синкретизъм, яркост и неподправена красота народното изкуство радва и активизира, обогатява детските наблюдения и представи.

REFERENCES/LITERATURA

- Avramova, E. (2007). *Narodni traditsii, obredi i obichai*. Sofia. [Аврамова, Е. (2007). *Народни традиции, обреди и обичаи*. София.]
- Dimitrov, L. & kolektiv. (2005). *Teoria na vazpitaniето*. Sofia: Veda Slovena. [Димитров, Л. и колектив. (2005). *Теория на възпитанието*. София: Веда Словена.]

KUKER

(Costumed Bulgarian Men and Women, Performing Traditional Rituals to Scare the Evil Away)

Abstract. Folk customs and festivals are an integral part of the culture of our people and pass their historical experience to the generations. They carry their symbolism, which makes each – even the children, a bearer and a continuator of folk traditions, a contributor that adds new images in enriching the folk art.

Children's participation in the Kuker (costumed men and women, performing traditional rituals to scare the evil away) Games is a unique experience. Children acquire knowledge and skills related to the content and meaning of the Kukeri custom – in acting, communicating and building social contacts, in observing rules and assuming responsibilities when performing the ritual. Thus are created lasting prerequisites for the development of their artistic abilities, their creative imagination, artistic intuition and all-round orientation in the world of the wonderful. Such participation also contributes to enriching their creative vision and understanding the art of folk customs and traditions.

✉ **Ms. Yoanna Dimitrova, Ms. Radina Stoyanova**

Svetlina Kindergarten
Stara Zagora, Bulgaria
E-mail: cdg10sz@abv.bg